

Jan
Neuman
a kol.

Turistika a sporty v přírodě

Přehled základních
znalostí a dovedností
pro výchovu v přírodě

portál

Jan Neuman, Jiří Brtník, Petr Ďoubalík,
Jiří Šafránek, Ladislav Vomáčko,
Soňa Vomáčková

Turistika a sporty v přírodě

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Turistika a sporty v přírodě : přehled
základních znalostí a dovedností pro výchovu
v přírodě / Jan Neuman ... [et al.]. -- Vyd. 1. -
- Praha : Portál, 2000. -- 200 s.
ISBN 80-7178-391-9

396.5 * 796/799 * 796.1 * 379.84

* turistika

* sporty v přírodě

* hry v přírodě

* příručky

Lektorovala Mgr. Pavlína Chaloupská

© Jan Neuman, Jiří Brtník, Petr Ďoubalík, Jiří Šafránek,
Ladislav Vomáčko, Soňa Vomáčková, 2000
Ilustrace © Petr Ďoubalík, 2000
Portál, s. r. o., Praha 2000
ISBN 80-7178-391-9

Obsah

Předmluva	10
1. Širší souvislosti turistiky, sportů a výchovy v přírodě	11
Pojmy spojované s novými koncepcemi aktivit v přírodě	13
Další pojmy spojované s výchovou v přírodě	14
Přínos kinantropologie	15
2. Naznačení historických vazeb turistiky, sportů a výchovy v přírodě	16
Vývoj ve světě	16
Historické kořeny aktivit v přírodě v českých zemích	21
Vývoj po vzniku ČSR	22
Vývoj po 2. světové válce	23
Některá data z vývoje po listopadu 1989	24
3. Oblast aktivit v přírodě	25
Aktivity v přírodě	25
Sporty v přírodě	26
Aktivity typu „Survival“	26
Turistika a putování	27
Pobyt v přírodě a táboření	27
Cvičení v přírodě a lanové překážkové dráhy	28
Hry v přírodě, iniciativní a týmové hry	28
Poznávání, pozorování a ochrana přírody	28
Pracovní činnost a služba	29
Umělecko-tvořivá činnost	29
4. Výchova v přírodě	31
Vývoj nazírání na výchovu v přírodě	31
Celostní charakter výchovy v přírodě	33
5. Předpoklady účinné aplikace aktivit v přírodě	34
Typy programů	34
Některé zásady pro tvorbu programů	36
Realistické cíle	36
Vztah vedoucích a účastníků, příklad vedoucího	36
Rozmanitost přístupů a přípravy	36
Celostní pohled	36
Odpovídající čas pro přípravu i uvedení programových bodů	37

Hodnocení	37
Reflexe	38
Úrovně reflexe	39
Podmínky pro zdárný průběh reflexe	40
Efektivní postup učení se novým dovednostem	43
Didaktická pravidla	43
Bezpečnostní zásady a pravidla	44
Náměty pro vypracování mezinárodně platných bezpečnostních předpisů	45
Zásady předcházení nebezpečným situacím a snižování rizika	46
6. Úvod do turistiky	48
Klub českých turistů (KČT)	48
Formy činnosti	50
7. Kulturně poznávací činnost	52
Přírodní oblasti	52
Stavební památky	53
Místa spojená s historií našeho životního prostoru	55
Oblasti charakteristické odlišnou kulturou	56
Místa spojená s významnými osobnostmi	56
Památky zapsané do světového kulturního a přírodního dědictví lidstva	56
Skanzeny lidové architektury	56
Národní kultovní místa	57
8. Znalosti a dovednosti pro přípravu a provádění turistiky a sportů v přírodě ..	58
Příprava, plánování, vedení a zhodnocení akce	58
Taktické chování na túře	62
9. Vybavení do přírody	64
Oblečení	64
Rukavice	68
Boty	69
Návleky	70
Batohy	71
Stany	74
Spací pytle	75
Izolační podložky na spaní (karimatky)	78
Vařiče	78
Zdroje světla	80
Nádobí	80
Termosky	80
10. Táboření a základní tábornické dovednosti	82
Oheň, ohniště	82

Vaření	84
Místo pro stan a jeho stavba	84
Některé zásady pro budování stálých táborů	84
Nouzové spaní – bivakování	85
Likvidace tábořiště	86
Pracovní dovednosti a tvořivost při táboření	86
11. Lana, uzly a napínání lan	88
Životnost a ošetřování lan	89
Potřebné uzly	90
Jednotlivé uzly a způsob vázání	90
Způsob napínání lana	93
12. Charakteristika vybraných druhů turistiky	95
Pěší turistika (PT)	95
Vysokohorská turistika (VHT)	96
Postup mimo značené cesty	96
Chování při bouři a špatném počasí	97
Vybavení pro VHT	98
Základy pohybu na zajištěných cestách	99
Aklimatizace	100
Sporty v přírodě	101
13. Cyklistika a cykloturistika	102
Cyklistické disciplíny	102
Základní technické poznatky o kole	103
Udržování technického stavu kola a běžné závady	106
Jízda na kole	107
Technika jízdy jednotlivce	107
Organizace skupiny	113
Sportovní jízda	113
Výstroj a výzbroj cyklistů	114
Bezpečnost podle pravidel silničního provozu	115
Etapy cyklistické miniskoly	115
Soutěžní formy v cykloturistice	118
14. Orientace a orientační běh	120
Vybavení pro orientaci	121
Čtení mapy	123
Volba postupu	126
Zbloudění neboli „kufr“	133
Cvičení a soutěže	134
Základní teorie a dovednosti	134
Praktické procvičování zák. vědomostí a dovedností, práce s mapou a buzolou ...	135

15. Lezení, základy horolezectví, bouldering	139
Horolezectví	140
Lezení na umělých stěnách	140
Bouldering	140
Sportovní lezení	140
Lezení v horách	141
Základy lezení	141
Poznámky k technice lezení	141
Vybavení	142
Příprava k lezení	142
Nácvik lezení	142
16. Hra jako metoda i výchovný prostředek	145
Podstatné rysy hry	145
Dělení her	146
Výběr, příprava a vedení her	147
Úkoly a postavení vedoucího hry	148
Příprava hry	148
Uvedení hry	148
Vedení hry	149
Bezpečnost	150
Ohled na přírodu	151
Výběr osvědčených her	151
Seznamovací, zahřívací a kontaktní hry	151
Hry na důvěru	152
Hry iniciativní, kooperační a problémově orientované	152
Hry v přírodě	153
Malé hry v přírodě	153
Velké hry v přírodě	155
Hry společenské, dramatizace, psychohry	156
Závěrečné hry a ceremoniály	157
17. Cvičení v přírodě a jeho nové podoby	159
Didaktické poznámky a pravidla bezpečného provádění cvičení	160
Kvality vedoucího cvičení	160
Úvodní instrukce	161
Příprava a oblečení účastníků	161
Průběh cvičení	161
Jištění, záchrana, pomoc	162
Provozní pravidla	163
Pojištění a záruky	163
Etika a ochrana přírodního prostředí	163
Soubory cvičení v přírodě s různým zaměřením	164
Ranní cvičení	164

Kondiční běh nebo chůze v terénu	165
Výběhy do terénu	165
Stezky, okruhy a areály s dočasnými nebo stálými překážkami	167
Překážky, překážkové lanové dráhy, překážky výzvového charakteru	168
Kvalifikace pro vedení výcviku na překážkových drahách	169
18. Ekologická výchova a ekohry	171
Hledání inspirace	172
Přírodu je třeba chránit	174
Ekohry	175
Probuzení zájmu	175
Koncentrované vnímání	177
Bezprostřední zkušenost	177
Dělit se s jinými lidmi o své zkušenosti	178
19. Nové směry využívání aktivit v přírodě	180
Outward Bound (OWB)	180
Přírodní víceboje	182
Aktivity v přírodě pro různé skupiny populace	183
Riziková mládež	183
Senioři	184
Lidé se zdravotním postižením	184
20. Organizace rozvíjející aktivity v přírodě a jejich výchovné působení	186
Školy	186
Odborná pracoviště ministerstev a komunálních správ	187
Občanská sdružení dětí a mládeže	187
Ekologické organizace a aktivity	189
Nadace, fondy, programy	189
Organizace v působnosti Českého svazu tělesné výchovy	190
Podniková a odborová rekreace	190
Komerční organizace	191
Individuální neorganizovaný pobyt v přírodě	191
Příloha 1 – Vzdělávání odborníků	192
Příprava profesionálních odborníků ve školách	192
Příprava dobrovolných odborníků v občanských sdruženích	192
Příprava odborníků v akreditovaných střediscích	193
Příloha 2 – Informační zdroje	194
Služby specializovaných knihoven	194
Časopisy	194
Publikace	195
Internet	195
Adresář občanských sdružení pracujících s dětmi a mládeží	195

Předmluva

Historický vývoj v turistice, sportech a výchově v přírodě v českých zemích v mnohém předznamenal současný velký zájem o celou oblast aktivit v přírodě.

S ním lze spojovat i vznik světově ojedinělé katedry, Sporty v přírodě, která vznikla na naší první vysoké tělovýchovné škole, Institutu tělesné výchovy a sportu (1953) a v průběhu let se v jejím rámci vytvořily tři samostatné okruhy studijních programů.

Vedle lyžování a vodních sportů se rozvinul program „Turistika, sporty a výchova v přírodě“, který zahrnuje vybrané druhy turistiky, sporty v přírodě (cyklistika, horolezectví, orientační běh), hry a cvičení v přírodě i programy využívající aktivity v přírodě k výchovným cílům. Stále větší důraz se kladl na organické spojování nábídky dovedností s prožitkovostí, herními prvky ve sportech a zařazování her do intenzivního celodenního programu.

Naše kniha volně navazuje na předcházející práci našich učitelů a kolegů, která do jisté míry průkopnický naznačovala směry výchovného využívání aktivit v přírodě s ohledem na přírodní prostředí, již od počátku 70. let dvacátého století:

Sporty a pobyt v přírodě II (1972) jako autor je uveden pouze B. Sýkora, a ostatní – J. Potměšil, J. Cihlář, F. Dvořák, L. Němečková, S. Hudečková – zůstali utajeni. Představuje jen část připravovaného textu; mnohé kapitoly – nové koncepce volného času a rekreace, přínos woodcraftu a skautingu (další autoři: Z. Teplý, J. Sukop, L. Vambora) – nemohly být v té době tištěny. Dodnes jsou zajímavé příspěvky o pojetí pohybové rekreace v přírodě a objasňování pojmů sporty v přírodě a pobyt v přírodě, úvahy o využití turistiky, sportů v přírodě, cyklistiky, orientačního běhu a veslování v systému pohybové rekreace v přírodě.

Skripta Cyklistika (1977) od J. Cihláře podávají historický úvod do cyklistiky, přehled základních znalostí a dovedností a obsahují na svou dobu moderní úvahu o trendech cyklistiky.

Ve skriptech *Úvod do tělocvičných aktivit v přírodě* (1978) autoři B. Sýkora, L. Němečková, P. Tajovský a J. Kössl kladou důraz na výchovu k ochraně životního prostředí, což byl tehdy počin hodný povšimnutí. Úvaha o tělocvičných aktivitách v přírodě je aktuální i dnes.

Text Orientační hry a závod, orientační běh (1980) od F. Dvořáka a B. Sýkory lze využívat i v dneš, obsahuje řadu průpravných cvičení ke zdokonalování orientačních dovedností.

Učebnice *Turistika a sporty v přírodě* (1986) od B. Sýkory a kol. (podíleli se na ní i Neuman, Brtník) byla původně zamýšlena jako dvoudílná publikace. Recenzní zásahy poznamenaly především kapitoly o historii, perspektivách, turistice, hrách a cvičení v přírodě, o horolezectví a skialpinismu. Základní technické a metodické informace lze využívat dosud. Je zde zajímavá zmínka o novém chápání sportů v přírodě a upozornění na důležitost společného, koordinovaného postupu všech, kdo se zabývají aktivitami v přírodním prostředí.

Text knihy úzce navazuje na publikace *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě* (Neuman, 1998) a *Překážkové dráhy, lezecké stěny a výchova prožitkem* (Neuman, Vomáčko, Vomáčková, 1999).

Knihu věnujeme všem, kteří chtějí sebe i své svěřence zdokonalovat ve sportech v přírodě a turistických činnostech a zároveň vidí v těchto aktivitách prostor pro rozvoj osobnosti, pro poznávání okolního světa, jiných lidí i sebe samých. Přejeme si, aby Vám kniha, kterou jste začali číst, byla prospěšná při studiu i ve výchovné a pedagogické práci.

Autoři

Širší souvislosti turistiky, sportů a výchovy v přírodě

Problematiku sportů v přírodě, turistiky a aktivit v přírodě chápeme jako svěbytnou část tělesné výchovy a sportu. Perspektivnost celého oboru dokresluje vývoj v nejvyspělejších státech, kde již mnoho let trvá boom zájmů o aktivity v přírodě; úzce souvisí i s významným rozvojem tzv. turistického a rekreačního průmyslu. Stále vznikají nové sporty, vymýšlejí se nejrůznější aktivity a vytvářejí nové organizace, které uvedené činnosti propagují, organizují i rozvíjejí.

Uvedené tendence jsou reakcí na změny ve způsobu života lidí (růst volného času, denaturalizace životního prostředí, úbytek aktivní tělesné činnosti, růst informací všeho druhu, zvyšující se mobilita, vytváření percepčních bariér apod.) a v poslední době velmi markantně i na změny chápání hodnot přírodního prostředí pro kvalitu života.

Každá společnost a nyní snad již celý civilizovaný svět se snaží na „potřebu přírody“ reagovat, v první řadě země, kde technizace života i životní úroveň dosáhly vysokého stupně u většiny obyvatelstva. Také my musíme řešit následující problémy:

- rozšiřovat prostor a možnosti pro pěstování aktivit v přírodě tak, aby vyhovovaly potřebám populace;
- uvádět rozvoj aktivit v přírodě do souladu se zachováním přírodní rovnováhy;
- formovat a realizovat vzdělávání tak, aby lidé získávali impulzy pro pestrou a mnohostrannou náplň volného času a rekreace;
- dále rozvíjet ty okruhy výchovy člověka, které v sobě integrují mnohostranné využívání volného času, pohybovou aktivitu i vztah k přírodnímu prostředí.

Uvedené obecnější tendence se promítají do nových koncepcí tělesné výchovy a sportu, sportu pro všechny, rekreace, volného času i výchovy obecně.

Tělovýchovné a rekreační aktivity v přírodě

Sporty v přírodě	Turistika	Rekreace (pobyt) v přírodě
Horolezectví Orientační běh Lehká atletika Speleoalpinismus	vysokohorská pěší (běh, chůze) krasová	rekreační provádění sportů v přírodě
Běh na lyžích Sjezdové lyžování Skialpinismus	lyžařská	táboření průzkumnictví poznávání a pozorování přírody cvičení v přírodě
Silniční cyklistika MTB – horská kola Cyklokros	cykloturistika	hry v přírodě kulturní a umělecké programy procházky
Rychlostní kanoistika Vodní slalom a sjezd Veslování	vodní	houbaření rybaření myslivost
Motocyklový sport Automobilový sport Vodní motorismus	mototuristika	
Jachting Surfing Windsurfing Jezdectví	jiné druhy turistiky (turistika na koních, plachetnicích apod.)	
Skiboby Sáně a boby Bruslení Plavání Potápění Bezmotorové létání Golf Lukostřelba		

Souvislost turistiky, sportů a rekreace v přírodě, které naznačuje tabulka, lze dnes posuzovat z koncepcí více zaměřených na rozvoj celé osobnosti. I volba jiných pojmů s sebou často přináší odlišný zorný úhel pohledu na výběr programové náplně. Není to tedy jen volná hra se slovy.

Pojmy spojované s novými koncepcemi aktivit v přírodě

V kontextu se zahraničními přístupy se můžeme zmínit o následujících odborných směrech:

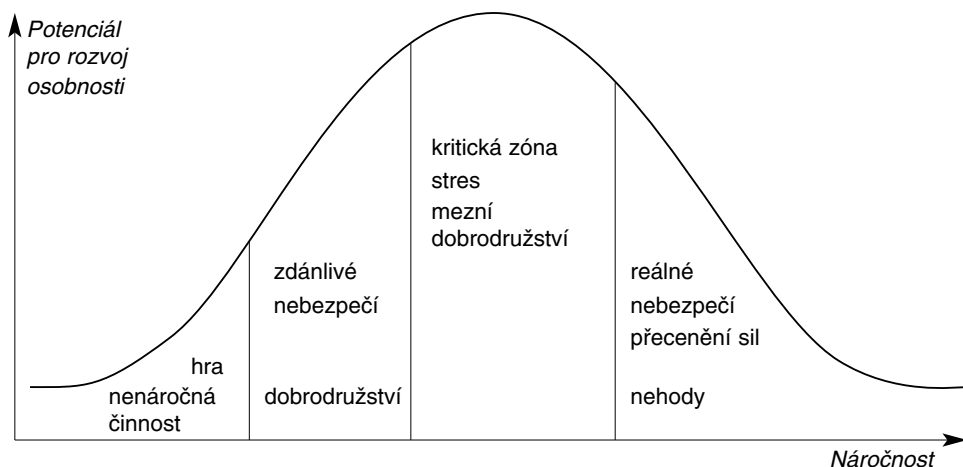
- **Rekreace v přírodě (Outdoor recreation)** – jakákoli aktivita v přírodě, od práce na zahrádce, procházek, táboření, pikniků až po jízdy terénním autem po poušti. Vztahuje se k volnému času, odpočinku a zábavě. V pracích některých autorů se obtížně hledá rozdíl mezi rekreačním a výchovným přístupem.
- **Výchova v přírodě (Outdoor education)** – využívá především aktivity v přírodním prostředí zaměřené na přípravu pro život v přírodě. Dále hledá způsoby, jak přenést učební a výchovné postupy do přírody, jak získat více znalostí o přírodě a vztahu lidí k přírodě. Zároveň využívá aktivit v přírodě k rozvoji osobnosti. K detailnějšímu popisu tohoto směru se vrátíme v další kapitole.
- **Výchova dobrodružstvím (Adventure education)** – předpokládá společné řešení problémových situací (dobrodružně orientovaných úkolů) ve skupině a překonávání výzev jednotlivcem. Dynamické procesy mezi členy skupiny i překonávání vlastních hranic jedinců slouží k osobnostnímu růstu a rozvoji. Postupy dobrodružné výchovy nemusí být svázány jen s aktivitami v přírodě.
- **Výchova výzvou (Challenge education)** – představuje snahu o širší koncepci, zdůrazňující výzvodový charakter aktivit v přírodě i jiných činností spojených s rozvíjením schopností a dovedností člověka. Koncepce se snaží postihnout aplikace výzvodových situací pro všechny skupiny populace, včetně zdravotně postižených občanů.
- **Výchova zkušeností a prožitkem (Experiential education, Erlebnispädagogik)** – tvoří protipól teoretickým přístupům, teoretické výchově a učení. Preferuje vlastní zážitky a zkušenosti, které se většinou vytvářejí v prožitkově bohatém prostředí i netradičními metodami. Tento přístup úzce navazuje na učení Jana Amose Komenského a později je spojován se jmény John Dewey a Kurt Hahn.
- **Ekologická výchova (Environmental education)** – obecně se zabývá vztahy mezi člověkem a životním prostorem na Zemi. V užším pojetí je zaměřena na vytváření zájmu o poznávání přírody a její ochranu a využívání her s ekologickou tematikou (ekohry).

Aplikace některého z uvedených směrů je spojena s odklonem od jednostranné preference pohybových dovedností a výkonnosti v tělesné výchově ke zdůrazňování sociálního kontextu, prožitkovosti a hledání znalostí o sobě samých a okolním světě.

Další pojmy spojované s výchovou v přírodě

S uvedenými termíny úzce souvisejí další základní pojmy, které se často v daném okruhu praktických činností i teoretických studií používají. O každém pojmu bylo napsáno mnoho odborných statí i publikací. Zde chceme vyzvednout jen některé rysy podstatné pro náš směr výchovných aplikací aktivit v přírodě:

- **Prožitek** – je tím silnější, čím více vlastního úsilí vložíme do jeho získání; mohli bychom říci, že má být skutečně „odpracovaný“, a ne naservírovaný v úhledném balíčku komerční činnosti. Vzniká z určitého napětí mezi začátkem aktivity (zadáním) a jejím provedením (splněním úkolu). Za pomoci správně vedené reflexe se přetváří ve zkušenost, kterou můžeme využít v dalším životě.
- **Dobrodružství** – do dobrodružné situace vstupujeme ze svobodné volby, s motivací tuto situaci zvládnout. Situace je charakterizovaná nejistotou v tom, jak skončí, existuje více řešení, v nichž se opíráme nejen o vlastní síly, ale i o spolupráci s dalšími členy skupiny. Silný formativní účinek se přisuzuje tzv. **meznímu dobrodružství** (peak adventure). Tuto skutečnost si musíme uvědomovat zvláště při přípravě programů a vždy hledat optimální míru působení dobrodružných situací na účastníky. Schéma naznačuje vztah mezi mírou rizika (dobrodružnosti) a výchovným působením (upraveno podle Mortlocka, 1984).

- **Riziko** – spojujeme se ztrátou něčeho cenného; víme, že existuje reálné i zdánlivé riziko (vnímané silněji účastníky než organizátory); rizika mohou být tělesná, duševní (emocionální, intelektuální), sociální i finanční. Podle úrovně rizikových činností hovoříme o nízkém, středním a vysokém riziku. V programech aktivit v přírodě se snažíme vždy pracovat co nejvíce s rizikem zdánlivým. Snažíme se o to, aby reálné nebezpečí bylo co nejmenší, nejlépe nulové. Minimalizací subjektivních příčin nebezpečí maximálně omezujeme působení objektivních faktorů nebezpečí.

- **Strach** – funguje jako jeden z mechanismů pro zachování života, je doprovázen stresem, který mobilizuje různé funkce organismu. Je to emocionální stav různé úrovně a může podle vhodného začlenění do programu působit mobilizujícím směrem nebo demobilizačně. Nedostatek strachu se podílí na ztrátě pudu sebezáchovy a může dojít k **hazardu**.

Přínos kinantropologie

Vše, co bylo dosud ve stručné formě uvedeno, jednoznačně ukazuje, že výchovní odborníci pracující v různých školách a organizacích by se měli hlouběji zabývat některými naznačenými koncepcemi. Jedním z vědních oborů, který by mohl sehrát roli v rozvoji výše uvedených směrů, je nově konstituovaná *kinantropologie* (nauka o lidském pohybu). Obecná základna kinantropologie umožňuje zkoumat a představit sporty v přírodě, turistiku a další aktivity v přírodě v celém spektru jejich působení na osobnost člověka. Podnítit tento směr uvažování v praxi i v teorii se zdá objektivní nutností. Již nyní je zřejmé, že další možnosti vývoje člověka a lidské společnosti spočívají i ve změnách metod učení i výchovy. Témata spolupráce, poznávání vlastních sil a překonávání svých nedostatků, řešení problémů, poznávání potřeb jiných lidí, která se objevují v turistice, sportech a výchově v přírodě, budou perspektivní i ve třetím tisíciletí. Moderní lidská společnost bude muset také obnovit a rozvinout bezprostřední vztah jedince k původnímu prostředí.

Literatura

- Darst, P. W., Armstrong, G. P. (1980): *Outdoor adventure activities for school and recreation programs*. Minneapolis, Bungeess Publ. Comp.
- Mortlock, C. (1984): *The adventure alternative*. Cicerone Press.
- Neuman, J. (1981): Tělocvičné aktivity v přírodě v systému tělesné kultury. In: *Sborník k 25. výročí FTVS UK*. Praha, Univerzita Karlova.
- Neuman, J. (1996): Outdoor activities – Various opportunities of application and development. In: Neuman, J., Mytting, I., Brtník, J., (ed.): *Outdoor activities*. Sborník z mezinárodního semináře v Praze 1994. Lüneburg, Edition Erlebnispädagogik.
- Neuman, J. (1996): Aktivita v přírodě. In: *Sborník sportovní sekce*. Praha, FTVS UK.

Naznačení historických vazeb turistiky, sportů a výchovy v přírodě

V tomto stručném přehledu představujeme sled vybraných dat vztahujících se k jednotlivým obdobím, k významným osobnostem a důležitým událostem. Všechna ta data naznačují určité mezníky ve vývoji turistiky, sportů a výchovy v přírodě.

V souhrnném srovnání významných historických faktů si uvědomíme souvislosti jednotlivých událostí i to, jak se v naší současnosti odráží minulost. Pomůže nám to lépe posoudit a rozpoznat logiku vývoje i vzájemné ovlivňování škol a směrů. Odkazy a upozornění jsou stručné a mají plnit spíše roli průvodce. Mohou být východiskem k hledání dalších cest. Je to také výzva, abychom se vraceli zpět k původním kořenům, studiu základních zdrojů, které nelze ničím nahradit při vytváření vlastního názoru.

Vývoj ve světě

14. století – s nástupem renesance a humanismu nastává návrat k člověku, přírodě a jejímu poznávání.

1336 – výstup F. Petrarkey na alpský vrchol Mt. Ventoux.

1425 – škola Akademie v Mantově pod patronací rodu Gonzagů, učitel Vittorino da Feltre a jeho snaha vytvořit „školu radosti“, využívání aktivit v přírodě a her k výchově i vztahu k přírodě, vzor pro další školy a učitele.

asi 1490 – Leonardo da Vinci kreslí stroj velmi podobný pozdějšímu jízdnímu kolu.

1592–1670 – J. A. Komenský – formování pedagogického systému, systematická her, důležitost cestování pro poznávání světa, základy výchovy zkušeností a prožitkem, vliv na další myslitele.

1632–1704 – J. Lock a jeho pedagogický systém – pobyt žáků na zdravém vzduchu, otužování, návyk na vypětí tělesných sil, odolnost, pragmatická orientace tělesné výchovy.

Poč. 18. stol. – začíná zvýšený zájem o cesty za poznáním přírody, památek, začátek cest za dobrodružstvím, cestování jako součást vzdělání šlechticů, větší uvolnění dřívější přísné účelnosti cestování.

1762 – J. J. Rousseau – teorie přirozené výchovy (*Emil čili O vychování*), výchova v souladu s přírodou, překonávání přírodních překážek a cestování – osobnost, která ovlivnila rozvoj všech činností v přírodě a hlavně jejich výchovné aplikace.

1741 – Angličané W. Windham, R. Pococke odstartovali zájem o alpské túry.

1786 – Francouzi M. G. Paccard a J. Balmat dobývají Mont Blanc.

1787 – na Mont Blanc vystoupila výprava vedená Švýcarem H. B. Saussurem.

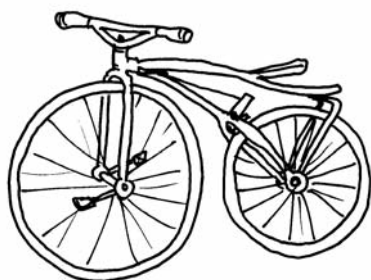
1788 – Angličan A. Wills vystoupil na Wetterhorn a napsal knihu *Toulky po Alpách*, začal „zlatý věk horolezectví“.

1740–1840 – německý filantropismus – vycházky do přírody, cestování, překonávání přírodních překážek, dlouhodobé táboření ve výchovném systému – J. B. Basedow, Ch. G. Salzmann, J. Ch. F. Guts-Muths, G. U. A. Vieth.

18.–19. stol. – rozvoj evropského myšlenkového a uměleckého hnutí romantismu, který podnítil zájem o objevování krás přírody, o poznávání památek, neboť v idealizované minulosti a nerušené přírodě hledal svobodu.

1800–1903 – volný systém sportů a her v Anglii, důraz na pobyt

v přírodě, prvky turistiky (T. Arnold); H. Spencer, anglický sociolog a psycholog, zdůrazňoval význam empirismu a osobní zkušenosti dětí, propagoval dostatečný pohyb na čerstvém vzduchu.

1800–1950 – formování tzv. přirozené metody ve Francii (F. Amoros, G. Démény, G. Racine), G. Hébert a jeho důraz na přirozená cvičení, překonávání překážek, rozvoj základního pohybového fondu člověka, vzor u přírodních

národů, předchůdce dnešních „ropes courses“.

1818 – Karl Friedrich von Drais ze Sauerbronu si nechal patentovat velociped

1830 – formuje se organizovaná turistika, zvyšuje se cestovní ruch, objevuje se pojem „turista“ (Stendhal), J. Murray vydává v Anglii tzv. *Red Book* s popisem památek a krás vybraných zemí, systém hvězd, K. Baedeker vydává průvodce Porýním, Angličan T. Cook organizuje první společnou cestu a zakládá cestovní kancelář.

1836–1890 – vzniká americký filozofický směr transcendentalismus, zdůrazňující velký vliv přírody ve výchově, hlásající sblížení s přírodou (R. W. Emerson, H. D. Thoreau aj.), vliv na další výchovné směry.

1850–1910 – procházky a poznávání přírody propagují a doporučují ruští revoluční demokraté (M. G. Černyševskij), L. N. Tolstoj, vědec P. F. Lesgaft i významný pedagog K. D. Ušinskij, který zdůraznil výchovné působení aktivit v přírodním prostředí.

1857 – založen *Alpin Club* v Londýně – první horolezecký klub na světě.

1861 – Frederick W. Gunn v USA uspořádal první tábor, aby uspokojil touhu svých žáků žít v polních podmínkách jako vojáci. Tyto tábory byly později opakovány a daly základ organizovanému táboření a campingu.

1861 – E. a P. Michaux vynalezli pohon předního kola pomocí klik a pedálů umístěných na kole, 1867 tento vynález předvedli na světové výstavě v Paříži.

1865 – E. Whymper zdolává Matterhorn.

1870 – v Anglii vyrobili bicykl nebo také „bone-shaker“ – kostitřas.

1878 – v několika dílnách (Anglie, Francie) nezávisle na sobě vytvořili předobraz dnešního pohonu kola – kliky, převodník, řetěz a převod řetězem na malé ozubené kolečko na zadním hnacím kole.

1879 – Angličan Lawson sestrojil kolo s charakteristickým rámem ve tvaru lichoběžníku, tak jak jej známe dodnes. Přešlo se z vysokých kol na tzv. „bezpečníky“.

1880 – irský zvěrolékař J. B. Dunlop si nechal patentovat první pneumatiku – spojená zahradnická hadice naplněná vzduchem.

1887 – v tomto roce byl údajně první pracovník zaměstnán na plný pracovní úvazek při vedení letních táborů YMCA jmenoval se Summer F. Dudley.

1889 – anglický pedagogický reformátor Cecil Reddie (1858–1932) založil školu v Abbotsholme, která vytvořila nový standard pro další rozvoj progresivní výchovy. Tato škola se mimo jiné opírala o získávání přímých zkušeností v přírodě a byla napodobována v celé Evropě.

1890 – vytváří se německá organizace mládeže *Wandervogel*, vznikají školy v přírodě a výchovné domy na venkově, zdůrazňuje se pobyt v přírodě a turistika.

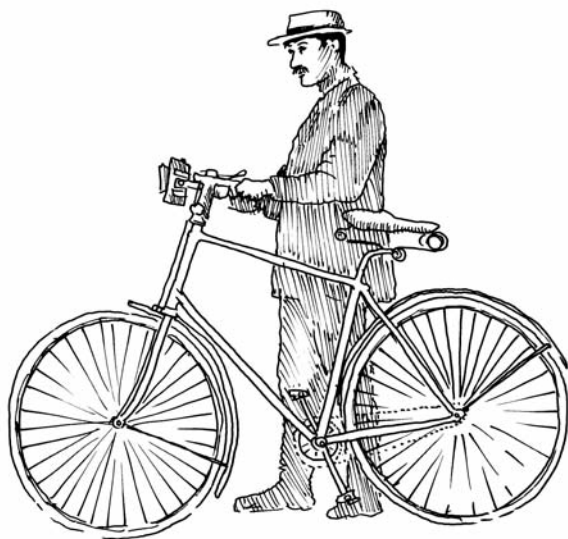
1892 – založení Mezinárodního cyklistického svazu – *International Cycling Association (ICA)*, ten se v r. 1900 mění na UCI – *Union Cycliste International*.

1893 – se konalo první oficiální mistrovství světa v cyklistice, až do r. 1920 pouze na dráze.

1896 – J. Dewey založil *Laboratorní školu* v Chicagu, ve které testoval své výchovné hypotézy; upozorňoval, že řešením problémových situací v přírodě lze získat praktické zkušenosti obohacující proces učení.

1897 – se uskutečnil v norském Bergenu první orientační závod.

Asi 1900 – německý pedagog Hermann Lietz

- (1868–1919) navrhl budování celodenních škol v přírodě, venkovské výchovné domy či lesní školy. Je znám jeho výrok: „Nesvolávejte k sobě žáky a žákyně pouze na 3–5 hodin denně, neshromažďujte je jen k vyučování. Semkněte je úježi kolem sebe k výchově: pěstujte turistiku, provozujte hry, plavejte, veslujte, jezděte na kole, pracujte s nimi v dílně, na zahradě i v domácnosti.“
- 1902 – kanadský spisovatel, přírodovědec a malíř E. T. Seton zakládá první novodobou organizaci mládeže *Woodcraft Indians – Lesní moudrost indiánů* – vycházející z ideálních představ o přírodě a společnosti; vědomé využívání pobytu a aktivit v přírodě k rozvoji osobnosti mladých lidí.
- 1903 – francouzský novinář H. Desgrange zakládá nejslavnější cyklistický závod na světě, *Tour de France*.
- 1906–1908 – britský generál R. S. S. Baden-Powell založil organizaci mládeže *Scouting* (pro chlapce a později i pro dívky) s výraznou orientací na využívání aktivit v přírodě k výchovným účelům.
- 1919 – počátek masového rozvoje orientačního běhu, na startu závodu v orientačním běhu pořádaném švédským atletickým svazem se sešlo 220 závodníků.
- 1920 – německý pedagog Kurt Hahn (1886–1947) zakládá společně s princem Maxem z Badenu výchovný ústav *Salem*, zkušenosti byly využity později pro zakládání dalších škol i organizací, tzv. reformních škol, které využívaly cestování, expedic, pobytu a aktivit v přírodě k výchovným cílům.
- 1920–1940 – vytvářejí se základy tzv. přirozeného tělocviku, který zdůrazňuje přirozené pohybové formy, hry a cvičení v přírodě – německý fyziolog F. A. Schmidt, pedagog F. Eckardt, Rakušané K. Gaulhofer, M. Streicherová.
- 1932 – založen UIAA – *Mezinárodní svaz horolezeckých asociací*.
- 1932 – se uskutečnilo první mezinárodní utkání v orientačním běhu mezi Švédskem a Norskem.
- 1932 (asi) – A. S. Makarenko – výchovné využití her, přípravy a vedení expedic, rozvinutí kolektivní výchovy v komunách.
- 1941 – Kurth Hahn a rejdař Holt založili první *Outward Bound* školu, která zpočátku připravovala především vojáky britského námořnictva k přežití.
- 1943 – zbudováno jedno z prvních dobrodružných hřišť v Emdrupe nedaleko Kodaně; podle tohoto vzoru se začala postupně budovat podobná hřiště po celé Evropě.
- 1953 – Edmund Hillary a Tenzing Norgay zdolali nejvyšší horu světa, Čhomolungmu (Mt. Everest).
- 1961 – vznikla *Mezinárodní federace orientačního běhu – IOF*; mezi zakládajícími státy bylo Československo, členem předsednictva se stal dr. M. Hlaváček (tehdy učitel na FTVS UK, katedře sportů v přírodě).
- 1962 – založena první škola *Outward Bound* v USA (Colorado).
- 1965 – založena *Škola vůdců v přírodě – NOLS* (USA).